

KAPIJA ODGOJA

Rijad Šestan, Amir Hodžić

PROGRAM KREATIVNOG RJEŠAVANJA KONFLIKTA

AVP-PAN (Alternatives to Violence
Project - Projekat alternativa nasilju)

Mudrost je izgubljena stvar vjernika, gdje god je pronađe on je uzme.¹

DOI: 10.58584/2490-3752.206.3.2.75

SAŽETAK

Autori rada su predstavili AVP-PAN oblik odgojnog rada s učenicima i učenicama Behram-begove medrese u Tuzli. Ukratko su prezentirali historijat AVP-PAN (Alternatives to Violence Project – Projekat alternativa nasilju) programa u Americi i njegovo pojavljivanje u Bosni i Hercegovini, te predstavili filozofiju, cilj i misiju AVP-PAN-a. Način rada u radionicama AVP-PAN-a je interesantan, kako za učenike tako i za profesore. Cilj ovog programa je da učenicima omogući razvijanje njihovih komunikacijskih vještina, afirmaciju zajedništva i empatije. Metode rada u ovom programu mogu se uspješno koristiti za realizaciju tema predviđenih *Godišnjim planom rada u odgoju*.

1 Hadis bilježe Tirmizi i Ibn-Madždže od Ebu-Hurejre, r.a.

Uvod

Behram-begova medresa je ustanova u kojoj odgojno-obrazovni proces obuhvata dva segmenta rada: nastavni (prijepodne) i odgojni (popodne). Nastava je proces koji se odvija u kontinuitetu, po ustaljenom rasporedu, s jasnim zakonitostima i ciljevima. Vrijeme za učenike nakon nastave je također važno u odgojno-obrazovnom procesu i organizaciji tog vremena se uvijek prilazi veoma odgovorno. U rasporedu dnevnih aktivnosti učenika u školi i internatu uzimaju se u obzir njihove potrebe, interesiranja i talenti. Učenicima je na raspolaganju dovoljno vremena za odmor, druženje, učenje i vannastavne aktivnosti, ali i za druge potrebe mladih osoba tog uzrasta.

Odgojni rad nakon nastave je složena i zahtjevna aktivnost. On je u Medresi dobro organiziran, ali se stalno nameće potreba za promjenama, traženjem boljih rješenja i osvježavanjem već postojećih. U tom smislu, odlučili smo se da ukratko predstavimo jedan od načina rada s učenicima i učenicama Medrese u periodu nakon nastave.

Tokom pisanja ovog rada obilato smo se koristili *Priručnikom za osnovnu radionicu* i *Dodatkom uz priručnike za prvi i drugi stupanj AVP-PAN-a*. Oba su u rukopisu i kontinuirano se dorađuju i dopunju iskustvima brojnih aktivista i volontera programa AVP-PAN širom svijeta. Sva naša saznanja, kao i ono što smo iznijeli o ovom programu dugujemo brojnim trenerima širom svijeta, koji su svoja iskustva zabilježili u ovim priručnicima. U ovaj rad smo unijeli i svoje iskustvo u odgojnom radu s našim učenicima. Broj učenika i učenica koji su uspješno završili edukaciju AVP-PAN, broj realiziranih radionica i mnogi drugi detalji su brižno sačuvani u našim bazama podataka.

Kako je ranije spomenuto, odgojni rad s učenicima u poslijepodnevnom satima, nakon nastave, ispunjen je raznim aktivnostima. Realiziraju se brojni programi s edukativnim sadržajima: učenici s profesorima realiziraju teme i aktivnosti koje su predviđene planom i programom sekcija, volonteri Medrese provode određen broj sati u Predškolskoj ustanovi Aladin, u Zavodu za odgoj i obrazovanje osoba sa smetnjama u psihičkom i tjelesnom razvoju, te u Centru za djecu sa višestrukim smetnjama "Koraci nade" Tuzla, sa ciljem afirmiranja

njihovih volonterskih navika.² Naravno, tu su i individualne potrebe svakog učenika i učenice za odmorom, druženjem, izlaskom u grad i sl. Brojne su aktivnosti u Medresi, a njihovi nosioci i realizatori su učenici i učenice, zajedno s profesorima i odgajateljima.

S obzirom na to da je riječ o većem broju učenika u internatu, u kojem oni međusobno sarađuju, pomažu jedni drugima u savladavanju nastavnog gradiva i drugim aktivnostima, posebna pažnja se posvećuje izgradnji kvalitetne komunikacije među učenicima. S tim u vezi, ukratko ćemo predstaviti program rada s učenicima i učenicama u Behram-begovoj medresi u kojem uče da kreativno rješavaju međusobne konflikte u seminaru AVP-PAN (Alternatives to Violence Project – Projekat alternativa nasilju), a ujedno se ovim programom razvija i podstiče dobra komunikacija.

1. Historijat AVP-a

AVP seže do 1975. godine, kada je njegova implementacija započeta u zatvoru Green Haven u američkoj saveznoj državi New York.³ Savjetnici koji su radili unutar ove ustanove s maloljetnim delikventima uočili su potrebu za edukacijom o nenasilnoj komunikaciji. Zatražili su pomoć od lokalnih kveкера. Nakon konsultacija i zajedničkih priprema, održana je i prva radionica u zatvoru. Uspjeh ove prve radionice pobudio je interesovanje za još nekoliko sličnih aktivnosti, što je rezultiralo nastankom AVP (*Alternatives to Violence Project*).⁴ Pozitivni ishodi AVP-a u Green Havenu su omogućili širenje ovog programa i u drugim sličnim ustanovama širom SAD-a. AVP je nekoliko godina bio

2 Volonterski rad učenika Medrese je veoma dobro prihvaćen u institucijama u kojima se realizira. To je aktivnost na koju podstiču brojni kur'anski ajeti, u kojima se savjetuje i poziva vjernike da čine dobro i da se u tome natječu. Revitalizacija ovih kur'anskih principa je, izgleda, našla svoj put u savremenom izrazu za brigu o zajednici i unapređenju standarda života ljudi u zajednici. Volonterski rad učenika se može posmatrati s raznih aspekata, a nama i te kako važan jeste samoodgoj, u kojem učenik **dobrovoljno** bira kako želi da provodi svoje slobodno vrijeme.

3 <http://www.avpmd.org/styled/index.html> (Pogledano, 23.2.2016.)

4 *AVP Alternatives to Violence Project-Projekt alternativa nasilju: Priručnik za osnovnu radionicu*, grupa autora, New York, 1986. (u rukopisu)

isključivo primjenjivan u kaznionicama i istražnim zatvorima.⁵ Glavni cilj njegove primjene je bila redukcija nasilja u kaznioničkom okruženju i u vlastitom životu. Rezultati AVP-a su bili ohrabrujući. S vremenom je postalo jasnije da je nasilje u zatvoru i kaznionicama samo produkt nasilja koje se manifestira u široj zajednici.⁶ Nasilje se pojavljuje u porodici, školi, poslovnom okruženju i, kao takvo, proizvodi i podstiče na drugo nasilje. Kako bi se preventivno djelovalo na ovakve pojave, edukaciju o korištenju AVP-PAN programa počeli su tražiti i ljudi izvan zatvorskih i kaznioničkih ustanova.⁷ Program se počeo primjenjivati u školama, crkvama, poslovnom sektoru, sigurnim kućama za žene i u mnogim drugim oblastima ljudskih djelatnosti.

Prva realizacija programa izvan kaznionice izvršena je u malom gradu Owego⁸ u američkoj državi New York, na poticaj lokalnih službenika za nadzor uvjetnog otpusta.⁹ Oni su htjeli da se uvjetno otpuštenim osobama¹⁰ pomogne u suočavanju s vlastitim problemima i teškoćama u životu, koji su ih doveli/naveli do toga da budu delikventne osobe, ali i da se u zajednici gdje žive razvije osjećaj razumijevanja za njihove probleme. U program su uključivane i osobe koje nisu delikventne, koje nisu nasilne i koje nisu prelazile granice zakona. U takvim miješanim grupama pokušavalo se izgrađivati povjerenje i zajedništvo.¹¹ Kako je program davao dobre rezultate u praksi, tako je rasla i potražnja za njim. Širom SAD-a brojni aktivisti su bili uključeni u njegov razvoj.

Program je, kako je već spomenuto, svoju primjenu našao i u drugim oblastima. Počeo se primjenjivati u katoličkim svratištima za beskućnike, u zajednicama za pretučene žene, školama i drugim institucijama gdje je to bilo potrebno. Program AVP-PAN se proširio ne samo u SAD-u, već i širom svijeta. Prvi put se na području Balkana primje-

5 Isto.

6 Isto.

7 <http://www.avpmd.org/styled/index.html> (23.2.2016.)

8 https://en.wikipedia.org/wiki/Owego,_New_York (9.3.2016.)

9 *AVP Alternatives to Violence Project-Projekt alternativa nasilju : Priručnik za osnovnu radionicu*

10 Iz kaznionice/zatvora

11 *AVP Alternatives to Violence Project-Projekt alternativa nasilju : Priručnik za osnovnu radionicu*

njuje 1999. godine u Srbiji i Hrvatskoj.¹² U Bosni i Hercegovini se primjenjuje od 2004. godine. Prvi trening u našoj zemlji je organizovan u septembru i oktobru 2004. godine u Sarajevu i u Banjoj Luci. U Tuzli su prvi treninzi realizirani pod vođstvom Besime Ćatić-Suljević u NVO Prijateljice.¹³

2. O programu

AVP-PAN je iskustveni program, koji pomaže ljudima da promijene način svog života u pozitivnom smislu. U našem vremenu se mnogo govori i piše o nasilju i njegovoj prekomjernoj prisutnosti u našim zajednicama. Određene grupe ili pojedinci, kako bi ostvarili svoje ciljeve, pribjegavaju nasilju. Ubijedeni su da je taj način jedini ispravan i da je on metoda kojom se sigurno dolazi do cilja. Međutim, nasilje proizvodi i podstiče nove vidove nasilja i tako redom možemo da nabrajamo negativne posljedice prisutnosti ove pojave u društvima i zajednicama. Ustanove koje se bave ovim problemom u društvu uglavnom se dotiču posljedica nasilja. Glavni problem ili uzrok nasilja je nedovoljno istražen. AVP-PAN je program u kojem se razmjenjuju iskustva. Ne daju se odgovori na pitanja, već se sudionici podstiču da odgovore na svoja pitanja, pozivajući se na vlastita iskustva. Zadatak AVP-PAN programa je da osigura poticaj i okruženje koje podržava i ohrabruje traženje rješenja unutar same ličnosti. Svaki pojedinac u svom životu stekne veoma mnogo iskustva, a AVP-PAN omogućava da se ta iskustva razmjenjuju i sagledavaju. Na taj način otvara nam se mogućnost da budemo dio stalnog procesa učenja na osnovu vlastitih, ali i tuđih iskustava. Sagledavanje vlastitog života, kao i tuđih iskustava, pomaže nam da uvidimo, istražimo i analiziramo dosadašnji način života i razmišljanja, kao i da ga učinimo kvalitetnijim i sadržajnijim.

Veoma je važno spomenuti da program, iako je nastao iz želje kve-
kera da brinu o svim ljudima, u sebi nema niti promoviše religijske doktrine. AVP-PAN je za svakoga, bez obzira na rasu, vjeru, boju kože,

12 <http://blog.dnevnik.hr/gaba/2006/04/1620957070/avp-projekat-alternativa-nasilju.html> (9.3.2016.)

13 <http://blog.dnevnik.hr/gaba/2006/04/1620957070/avp-projekat-alternativa-nasilju.html> (9.3.2016.)

etničku pripadnost, nacionalno porijeklo ili političko opredjeljenje.¹⁴ Temelji se na uvjerenju da u svakom od nas postoji snaga za dobro i mir, koja okuplja svoje sudionike i voditelje iz svih vjera, rasa i načina života. AVP-PAN je nepolitička i neprofitna organizacija koja se finansira iz privatnih izvora.

2.1. Filozofija AVP-a

Filozofija programa AVP-PAN jeste temeljno uvjerenje da u svakom čovjeku postoji snaga za postizanje mira i ona je dostupna za svakoga ko je otvoren i spreman da je prihvati. Ta snaga može svako nasilje transformirati u mir i zove se *snaga transformacije*.¹⁵ Ona se izgrađuje na duhovnoj osnovi brige za sebe i za druge. Program AVP-PAN omogućava i osigurava poticaj razvijanja snage koja bi pomogla svakom čovjeku da transformira nasilje u mir. U nekoliko narednih rečenica ukratko je izložena filozofija AVP-PAN-a, koja je polazišna osnova svake radionice:¹⁶

- u svakome postoji dobro;
- svi su tu dobrovoljno;
- svi uče – svi podučavaju;
- iskustveno učimo sudjelovanjem;
- program nije religijski, ali ima duhovnu dimenziju;
- nije terapija, ali može pomoći oporavku;
- radionica pripada sudionicima.

AVP-PAN je na dobrovoljnoj osnovi i ne dozvoljava da se na sudionike vrši pritisak u bilo kom smislu.

14 <http://www.avpmd.org/styled/index.html> (9.3.2016.)

15 <http://blog.dnevnik.hr/gaba/2006/04/1620957070/avp-projekat-alternativa-nasilju.html> (9.3.2016.)

16 Projekt Alternative Nasilju (Alternatives to violence Projekt –PAN-AVP) KREATIVNO UPRAVLJANJE KONFLIKTOM “, dodatak.

2.2. Misija

Misija AVP-PAN-a je da kod ljudi razvija osjećaj i potrebu da vode nenasilan život. AVP-PAN-om se to postiže putem potvrđivanja, poštivanja sebe i drugih, izgradnjom zajedništva, saradnjom i povjerenjem. On nastaje iz stvarnog životnog iskustva sudionika, koje oni međusobno razmjenjuju. Izgrađuje se i razvija na duhovnoj osnovi, koja podstiče svakog učesnika da pozitivno razmišlja o promjeni samog sebe u životu, a samim tim da utječe i na svijet oko sebe.¹⁷

2.3. Ciljevi

- AVP-PAN je međunarodni pokret koji ima cilj da reducira nasilje u društvu i porodici, na radnom mjestu, u školi i dr. Nasilje se pojavljuje u raznim oblicima i na raznim mjestima, među osobama različitog uzrasta, pola, boje kože. Cilj AVP-PAN-a je da se ono reducira u međuljudskim odnosima i u društvu u cjelini, bez obzira na karakteristike ljudi.
- Učenje o AVP-PAN metodama rješavanja konflikata u kojem bi učestvovali građani, mirovni aktivisti, psiholozi, nastavnici i drugi profesionalci koji ove metode mogu koristiti u svom radnom i porodičnim okruženju.
- Razvoj i edukacija grupa AVP-PAN trenera od učesnika koji mogu uspješno realizirati program u svojim zemljama i organizirati radionice samostalno, održavajući veze s trenerima iz drugih zemalja.¹⁸

2.4. Trajanje edukacije putem AVP-PAN programa

AVP je intenzivno iskustveno učenje u trodnevnim radionicama na tri stepena:¹⁹

1. Osnovna radionica - The Basic Workshop;

17 <http://blog.dnevnik.hr/gaba/2006/04/1620957070/avp-projekat-alternativa-nasilju.html> (9.3.2016.)

18 Isto.

19 <http://www.avpmd.org/styled/index.html> (9.3.2016)

2. Radionica drugog stepena ili napredna - The Second Level (Advanced) Workshop;
3. Radionica „Trening za trenere“ - The Training for Trainers Workshop.

Svaka prethodna radionica je uvjet za narednu.

Na osnovnoj radionici sudionici uče o novim praktičnim vještinama rješavanja konflikata ili konfliktnih situacija. Igranjem uloga i njihovom promjenom uče nove kreativne načine reagiranja u takvim situacijama. Cilj je da se sudionicima ukaže i da ih se podstakne na traženje nenasilnih načina i oblika rješavanja konflikata među ljudima. Uz veliku brigu i želju da se pronade nenasilan način za to, razvijaju se i kuminkacijske vještine. Osnovna radionica se sastoji od okupljanja, vježbi, opuštalica i zatvaranja. Vježbe obuhvataju sljedeće oblasti: samopotvrđivanje, aktivno slušanje, kontrola ljutnje, razvijanje potencijala, uviđanje načina komunikacije koja smiruje nasilje, snaga transformacije, ja poruke, rješavanje konflikata, empatija i timski rad. Na osnovnoj radionici posebna pažnja se posvećuje:

- Potvrđivanju – izgradnji samopoštovanja i povjerenju;
- Komunikaciji – poboljšanju vještina slušanja;
- Kooperaciji – razvijanju saradničkih stavova koji izbjegavaju takmičenja i s njim povezane konflikte.

Na radionici drugog stepena (ili naprednoj radionici) pažnja se usmjerava na procese koji su u pozadini nasilja. Više pažnje se posvećuje otkrivanju šta je to što ljude podstiče na nasilje. Naravno, na ovom stepenu radionica produbljuju se i neke vježbe iz bazične radionice. Učesnici nakon jednog dana biraju temu koju će obrađivati zajedno s trenerima, nako što im se ponudi nekoliko. Teme koje se najčešće obrađuju na ovom stepenu su:²⁰

- Strah – otkriva skrivene strahove koji obično leže u pozadini ljutnje, mržnje ili predrasuda;

20 <http://blog.dnevnik.hr/gaba/2006/04/1620957070/avp-projekat-alternativa-nasilju.html> (9.3.2016.)

- Ljutnja – rezultira dubljim razumijevanjem osobnih situacija koje izazivaju ljutnju;
- Komunikacija – razvija vještine slušanja i izražavanja, sposobnost uspostavljanja komunikacije u teškim trenucima;
- Osvješčivanje predrasuda – razvija svjesnost o postojanju predrasuda u međuljudskim odnosima;
- Moć i nemoć – pomaže učesnicima da pokušaju razumjeti prirodu moći i stvara poticaj da se uspostavi kontakt s vlastitom moći;
- Opraštanje – omogućava okruženje i poticaj za stvarno pomirenje.

Dakle, procesi se pokušavaju dublje razumjeti i otkriti šta je to što se događa u pozadini što čovjeka navodi na određeno ponašanje. Ovaj stepen AVP-PAN-a je teži za trenere, jer se pripremaju za naredni dan tek nakon što učesnici izaberu temu.

U radionici *trening za trenere* posebna pažnja se posvećuje izgradnji tima i stilovima vođenja. Svaki od sudionika radionice treba da provede tri dana ili najmanje 16 sati edukacije u programu AVP-a, kako bi na kraju mogao dobiti sertifikat. Nakon svake radionice radi se usmena i pismena evaluacija. Evaluacija je veoma važna za trenere, jer im pomaže da kvalitet svog rada i angažmana stalno poboljšavaju i osvježavaju. Naravno, da bismo se upoznali s ovakvim načinom rada u potpunosti i da bismo dali odgovarajuće kritike i ocjene, potrebno je sudjelovati bar na osnovnoj radionici. Doživljeno iskustvo se teško može prenijeti na papir, pa tako i u ovom slučaju savjetujemo da se o ovom načinu rada s učenicima ne sudi i daju kritike dok se praktično ne upozna.

2.4.1. Pravila ili smjernice rada u radionici

Međusobno povjerenje u grupi u realizaciji ovog programa ima veoma važnu ulogu. Da bi se postigao odgovarajući nivo povjerenja među učesnicima, uspostavljena su pravila ili smjernice rada, kojih bi trebalo da se pridržava svaki učesnik ponaosob:

- Jedni u drugima tražimo i potvrđujemo dobre strane;
- Ne ponižavamo ni sebe ni druge;

- Slušamo što svaka osoba ima za reći;
- Ne prekidamo jedni druge dok govorimo;
- Ne govorimo prečesto ni predugo;
- Svako ima pravo da prijavi sebe, tj. da bude dobrovoljac;
- Ne prozivaj niti ukazuj na druge ljude;
- Budi povjerljiv tj. prema iskazima svakog sudionika odnosimo se povjerljivo. Ono što se iznese u radionici ne prepričava se izvan radionice drugima koji nisu bili učesnici.
- Svako ima pravo „preskočiti red“, odnosno reći „dalje“.²¹

Navedena pravila su napisana na većem posteru (hamer papiru) i postavljena na vidljivo mjesto u prostoru gdje se radionica održava. Ukoliko bi došlo do povremenog kršenja nekog od pravila, voditelj ili neko od učesnika radionice, uvijek može ukratko podsjetiti na njih. Naravno, spisak pravila se može dopunjavati, ako se u tome slažu sudionici (npr. isključiti mobitele).

2.4.2. Voditelj radionice

Voditelj ili trener radionice treba da ima završenu edukaciju osnovnog, naprednog i *trening za trenere* stepena. Također, potrebno je da ima i iskustva u vođenju ovog programa. On djeluje kao voditelj, a ne kao šef; pomaže drugim članovima tima/trenerima, potvrđujući i utvrđujući konsenzus tima (voditelja).

3. AVP-PAN u Behram-begovoj medresi

Prvo upoznavanje odgajatelja Medrese s AVP-PAN radionicama bilo je 2006. godine u jednoj od kuća UHD Prijateljice u Tuzli. Polaznici seminara bili su radnici iz raznih oblasti društvene i kulturne djelatnosti iz Tuzle. U toj raznolikosti i bogatom iskustvu svih polaznika pronađen je način da se to iskustvo i znanje podijele s drugima. AVP-PAN program je omogućio razmjenu iskustava pojedinaca iz raznih oblasti

21 AVP Alternatives to Violence Project-Projekt alternativa nasilju : Priručnik za osnovnu radionicu.

ljudskih djelatnosti. To je bilo veoma pozitivno i korisno iskustvo za odgajatelje. U programu AVP-PAN-a prepoznali smo elemente koji bi nam mogli pomoći u radu s učenicima Medrese. Način i metodologija rada su nam se svidjeli i odgovarali su našim potrebama u radu s učenicima. Također, ovaj način rada je dobro prihvaćen i kod samih učenika Medrese.

U Behram-begovoj medresi program AVP-PAN uspješno se realizira u odgojnom radu od 2008. godine. Mentor odgajateljima Medrese je bila Besima Čatić. Ona je pripremala prve radionice za učenike i učenice Medrese. U početku je bila prisutna na radionicama i svojim znanjem i iskustvom pomogla odgajateljima da ih i oni samostalno mogu pripremati i uspješno realizirati. Četiri profesora u odgoju su stekla zvanje trenera AVP-a za osnovnu bazičnu radionicu, a dvojica imaju iskustva u naprednoj i u realizaciji radionice trening za trenere (TOT). Od 2008. godine do danas uspješno je realizirano 19 bazičnih radionica, dvije napredne i jedna za trenere. U sklopu tih radionica edukaciju je završilo 420 učenika i učenica. Na kraju svakog seminara/radionice polaznici su dobili certifikate o pohađanju. Na svakoj radionici su bili prisutni učenici i učenice Medrese. Broj učesnika je varirao, a idealan broj za rad kojeg smo mi prakticirali je 24 (12 učenika i 12 učenica).

3.1. Koristi od AVP-PAN-a za učenike i odgajatelje

Iz usmene i pisane evaluacije dosadašnjih radionica evidentno je da kod učenika vlada veliko interesovanje i želja da sudjeluju u ovom programu. U početku je bilo prisutno nepovjerenje, prije svega, zbog vikenda koji bi trebalo da žrtvuju zbog „neke“ radionice za koju pretpostavljaju da bi mogla biti dosadna. Međutim, nakon prve grupe, koja je prenijela svoje impresije ostalim učenicima, nestalo je nepovjerenja i učenici i učenice su željeli da učestvuju u programu AVP-PAN u Medresi. Za odgajatelje koji su s njima radili koristi su bile mnogostruke.

Prije svega, želimo istaći da je komunikacija s odgajateljima postala mnogo kvalitetnija. Učenicima smo dali priliku da nas u zajedničkim druženjima i vježbama na radionicama upoznaju, čime smo otvorili vrata uspostavljanju međusobnog povjerenja. Također, i mi, kao njihovi profesori i odgajatelji, imali smo priliku da ih bolje upoznamo. Često

smo bili u prilici da odgonetnemo određeno ponašanje kod učenika i sl. Individualni razgovor s odgajnikom bismo koristili prema potrebi nakon realizacije radionice. Nivo međusobnog poštovanja i uvažavanja među učenicima je također porastao. Radionice su otvorile mogućnost za samoodgoj svakog učesnika radionice. Pomogle su mu da sagleda svoje mogućnosti i potencijale, te kako da ih iskoristi. Odgovor na pitanje kako da postignu uspjeh sami nalaze u sebi – potrebno je da se organiziraju i ulože dovoljno truda kako bi postigli željene ciljeve.

Dakle, AVP-PAN duboko analizira potencijalne uzroke nasilja kod ljudi i daje alternativu. Ako je to neuspjeh, onda se pojedincu u radionicama otvara mogućnost da „sazna“ ko je odgovoran za neuspjeh u bilo kom smislu. Traženje odgovora se usmjerava na izvor njihovih problema – u njima samima. Sudionici sami dolaze do rješenja kako da ostvare svoje ciljeve i postignu zadovoljenje svojih želja. Uloga odgajatelja-trenera je da bude voditelj. On u radionicama ne drži predavanja, već samo podstiče učesnike na aktivnost, postavljajući pitanja i potpitanja ili iznoseći primjere iz vlastitog iskustva.

Međusobna komunikacija i saradnja među ljudima često je opterećena i predrasudama. Učenici koji su sudjelovali u radionicama uvidjeli su da predrasude nestaju kada se postigne kvalitetna komunikacija među njima. Posebno mjesto zauzima povjerenje između učenika i profesora. Nakon realiziranih radionica učenici i učenice su nam ukazali mnogo više povjerenja nego prije. Sada se češće obraćaju za savjet ili pomoć ili s nama žele podijeliti nešto iz svog života. Smatramo da je to veliko postignuće u odgojnom radu s učenicima i učenicama naše škole.

Posebno želimo istaknuti da smo uspjeli educirati manji broj učenika u sva tri stepena AVP-PAN programa. Učenici-treneri su nam pomagali u realizaciji osnovnih radionica s drugim učenicima. Učenici su postali svjesniji problema drugih ljudi, zatim su osjetili kako vlastiti problem izgleda u očima drugih i shvatili važnost grupne pomoći u rješavanju problema pojedinca. Medresa je škola internatskog tipa, tako da je podsticanje učenika kroz ovaj program na izgradnju zajedništva, saradnju kroz timski rad, podizanje svijesti i odgovornosti kod učenika, veoma poželjno. Učesnici radionica imaju mogućnost da spoznaju vlastite potencijale i sposobnosti. Spoznaja vlastitih potencijala može

biti dobar motivacioni faktor, koji će ih podstaknuti da počnu s planiranjem i postavljanjem ciljeva u svom životu.

Također, želimo istaknuti da smo nakon određenog vremena tehnike radionice iskoristili za realizaciju tema iz odgoja predviđenih *Godišnjim planom rada odgajatelja u Medresi*. Učenici su usvojili određeno ponašanje na radionicama, tako da je realizacija ovih tema također bila uspješna. Sada smo bili u prilici da u većoj mjeri koristimo primjere iz života Poslanika Muhammeda, a.s., primjere iz života Poslanikovih ashaba, r.a., kao i same kur'anske pouke i poruke. Tehnike i metode AVP-a su nam omogućile dosta inovacija i osvježjenja u odgojnom radu s učenicima i učenicama u Behram-begovoj medresi.

To iskustvo smo podijelili i s drugima. U dogovoru s odgovornima u Gimnaziji „Filip Višnjić“ u Bijeljini uspješno smo realizirali zajednički projekat AVP-PAN-a u kojem je učestvovalo po dvanaest učenika iz Behram-begove medrese i Gimnazije.²² Dva dana smo zajedno proveli u Medresi u Tuzli i jedan dan u Gimnaziji u Bijeljini. I jedni i drugi bili su oduševljeni onim što je program AVP-PAN ponudio. Navest ćemo samo nekoliko rečenica iz pismene evaluacije učesnika programa.

Na pitanje *Šta sam dobio-la lično za sebe?* učesnici su odgovarali na sljedeće načine:²³

- *Nova poznanstva, fenomenalno iskustvo koje ću podijeliti s drugima.*
- *Spoznaja o postupnosti u rješavanju konflikta, te činjenica da u stvari mi sami sebe u najvećoj mjeri ograničavamo.*
- *Iskustva i znanja koja ću primijeniti u svakodnevnom životu i u komunikaciji i radu sa drugim ljudima.*
- *Znanja o konfliktu, nasilju, timu.*

Na pitanje *Šta sam dobio-la na edukativnom nivou za svoj uspješniji rad?* učesnici su odgovarali na sljedeći način:²⁴

22 <http://www.dw.com/bs/mladi-iz-bijeljine-i-tuzle-protiv-nasilja/a-18316140> (6.3.2016)

23 Pismena evaluacija sa seminara AVP-PAN održanog u Behram-begovoj medresi u Tuzli i Gimnaziji „Filip Višnjić“ u Bijeljini, Bijeljina, 12. mart 2015.

24 Isto.

- *Naučila sam šta znači biti dio tima, kako uspješno raditi za tim.*
- *Mnogo toga sam naučila o psihološkom aspektu ličnosti i kako se nositi sa problemima.*
- *Savjete i znanja koje nisam znala, komunikacijom i timskim radom mogu se riješiti naočigled nemoguće stvari.*
- *Prihvatanje tuđeg mišljenja i poštivanje istog.*
- *Naučio sam da bolje slušam druge.*

Profesorica psihologije u Gimnaziji „Filip Višnjić“ u Bijeljini je istakla da je ovaj projekat veoma važan kada je u pitanju razbijanje predrasuda.²⁵ Na osnovu riječi učenika može se zaključiti da su od početka bili zadovoljni i da su uvidjeli da među njima, učenicima Medrese i učenicima Gimnazije, uopće nema razlika.²⁶ *To su samo djeca koja žive u dva grada, a vršnjaci su i imaju ista interesovanja, slične poglede na život.*²⁷

Zaključak

Program rada AVP-PAN u Medresi je naišao na dobar prijem kod učenika i profesora. Uočljivo je da i sami učenici primjećuju utjecaj AVP-PAN radionica u poboljšanju kvaliteta komunikacije, međusobnog povjerenja i pomaganja, saradnje kao i drugih pozitivnih osobina. Odgoj i obrazovanje treba da budu u stalnom procesu reformi. Inovirati, osvježavati i unapređivati segment odgoja i obrazovanja je nužna potreba svakog vremena i generacije. Kako bi se to postiglo potrebno je upoznavati se s dostignućima drugih u sferi odgoja i obrazovanja, redovno pratiti literaturu iz te oblasti, vršiti redovnu razmjenu iskustava kao i upriličiti posjete drugim obrazovnim institucijama. AVP-PAN je program gdje se iskustva međusobno razmjenjuju. Sljedstveno tome, AVP-PAN nije samo namijenjen za učenike, već se njegovim mogućnostima mogu obogatiti iskustva i profesora, odgajatelja, socijalnih radnika, psihologa i dr. Posjete drugim obrazovnim institucijama u zemlji i inozemstvu i razmjena iskustava u sferi

25 <http://www.dw.com/bs/mladi-iz-bijeljine-i-tuzle-protiv-nasilja/a-18316140> (6.3.2016)

26 Isto.

27 Isto.

odgoja i obrazovanja su potrebe našeg vremena i generacija u njemu. Na taj način ćemo biti u mogućnosti da budemo na putu ka stalnim reformama i unapređenju rada s učenicima u odgoju i obrazovanju.

Na početku rada smo spomenuli glasoviti hadis Muhammeda, a.s., o mudrosti. Tako smo, nadamo se, postupili i kada je u pitanju AVP-PAN program. On uveliko podsjeća na halke (kružoke) u kojima su šejhovi i imami podučavali vjerskim znanostima (akaid, fikh, hadis, tefsir...) svoje učenike. U tim halkama učenici su mogli da sudjeluju u raspravama i da iznose svoja mišljenja. Raspravom su proširivali i produbljivali svoju spoznaju o određenom pitanju.

Razmjenjena mišljenja i iskustava među odgajateljima naših medresa u radionicama AVP-PAN-a svakako bi doprinijela proširenju saznanja i sticanju novih vještina u odgojnom radu. Saradnja se može proširiti i iskustva razmjenjivati s uposlenicima i drugih ustanova koje vode računa o odgoju i obrazovanju mladih ljudi. Nije nužno da to bude samo model AVP-PAN.

Literatura

1. *AVP Alternatives to Violence Project-Projekt alternativa nasilju : Priručnik za osnovnu radionicu*, grupa autora, New York, 1986. (rukopis)
2. *PAN-AVP Projekt alternativa nasilju-Alternatives to Violence Project*, AVP-USA odbor za edukaciju uz doprinos mnogih AVP voditelja diljem svijeta, Houston, Texas, 1996.
3. Pismena evaluacija sa seminara AVP-PAN održanog u Behrambegovoj medresi u Tuzli i Gimnaziji „Filip Višnjić“ u Bijeljini, Bijeljina, 12.mart 2015.
4. <http://blog.dnevnik.hr/gaba/2006/04/1620957070/avp-projekat-alternativa-nasilju.html> (2.3.2016.)
5. https://en.wikipedia.org/wiki/Owego,_New_York
6. <http://www.avpmd.org>
7. <http://www.dw.com/bs/mladi-iz-bijeljine-i-tuzle-protiv-nasilja/a-18316140>